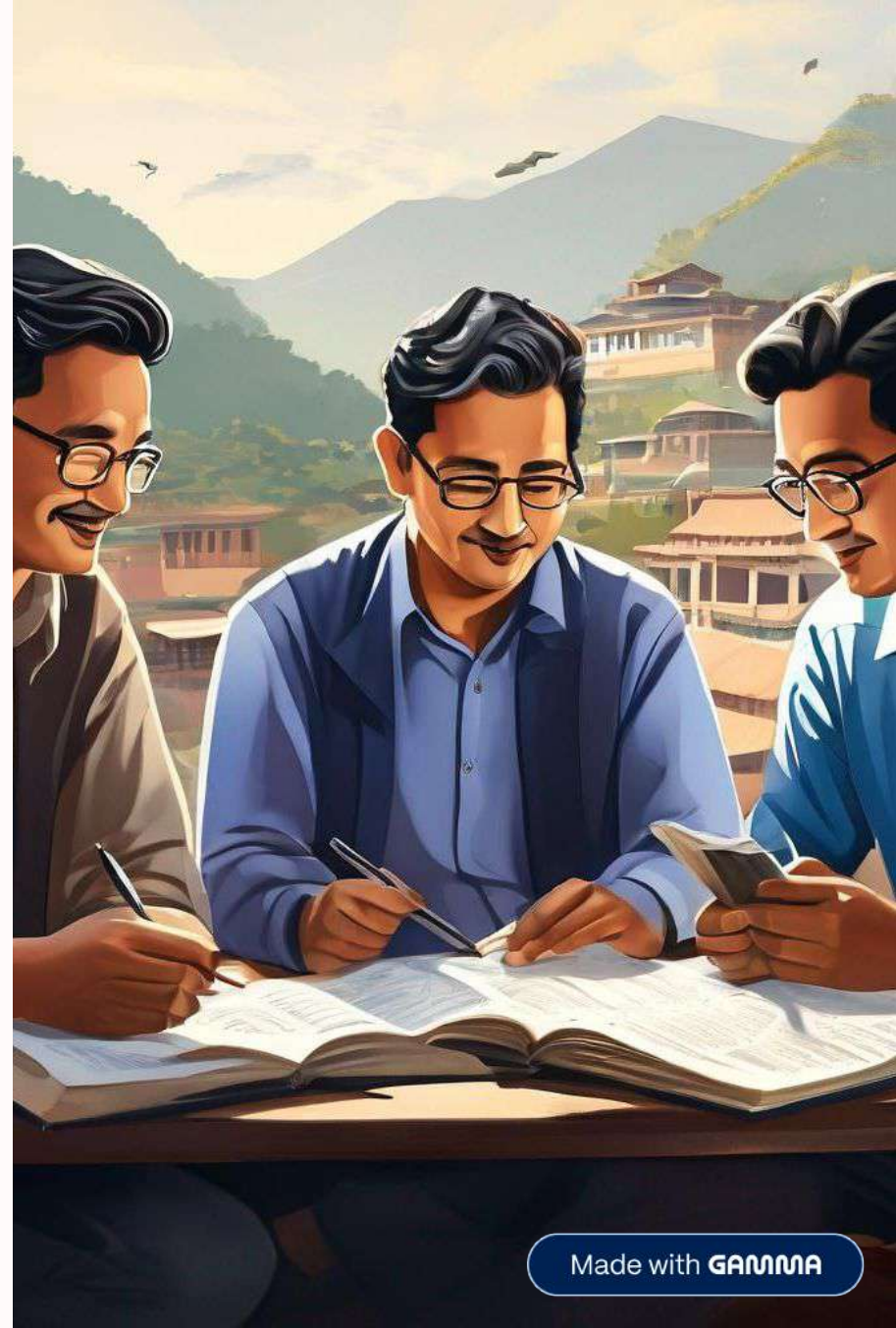

नेपाली समालोचना: सन्दर्भ सङ्केतपरक समालोचना

नेपाली समालोचना क्षेत्रमा सङ्केतविज्ञान, संरचनावाद, उत्तर संरचनावाद जस्ता आधुनिक सिद्धान्तहरूको प्रभाव बढ्दो छ। यी सिद्धान्तहरूले नेपाली समालोचना र समालोचकहरूलाई पनि प्रभावित गरेका छन्। यस लेखमा नेपाली समालोचकहरू इन्द्रबहादुर राई, अभि सुवेदी र घनश्याम नेपालका सङ्केतपरक समालोचनाहरूको अध्ययन गरिएको छ।

by Basudeo Thapa

सङ्केत, पाठ र पठन

1

सङ्केत र सङ्केतविज्ञान

सङ्केत भन्नाले चिह्न वा संकेत बुझिन्छ। कुनै पाठको संरचनाभित्र एउटा सङ्केत व्यवस्था हुन्छ। सङ्केतहरूको वैज्ञानिक अध्ययन गरिने विधालाई सङ्केतविज्ञान भनिन्छ। यसलाई अङ्ग्रेजीमा सेमियोटिक्स र सेमियोलजी पनि भनिन्छ।

2

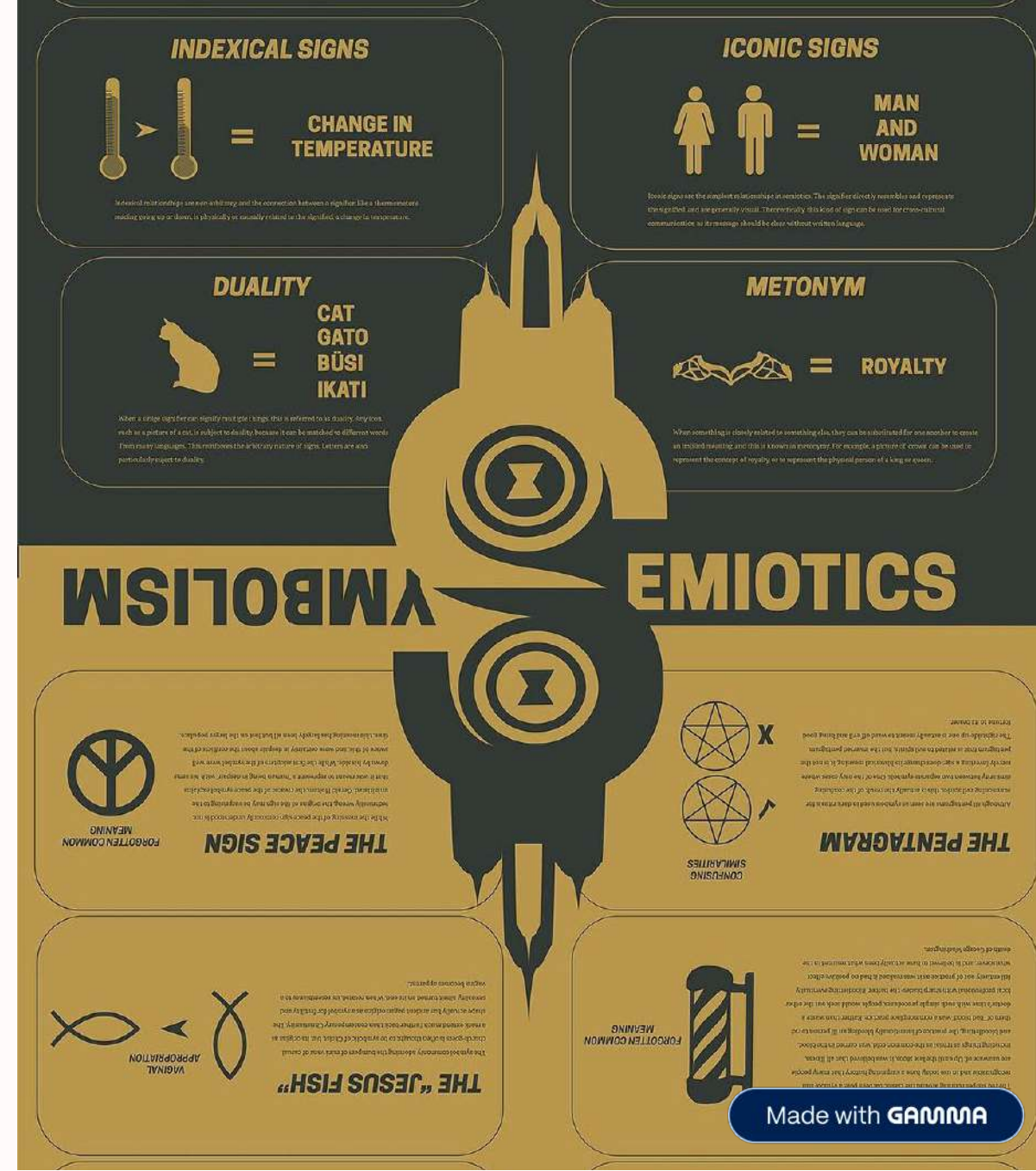
पाठ र पठन

पाठ भन्नाले कुनै एउटा विशेष माध्यम बुझिन्छ। यसमा लिखित, मौखिक, अडियो, भिडियो, रेडियो, टेलिभिजन, पत्रिका, किताब, फोटो आदि पर्दछन्। सङ्केतविज्ञानले यस्ता पाठहरूको विश्लेषण गर्दछ।

3

सङ्केतपरक पठन

सङ्केतपरक पठनले पाठभित्रका सङ्केतहरूको अध्ययन गर्दछ। यसले पाठको संरचना, शैली, रूप, अन्तर्पाठ र अधिभाषिक तत्त्वहरूको खोजी गर्दछ।

नेपाली समालोचनामा सङ्केतपरक दृष्टिकोण

इन्द्रबहादुर राई

इन्द्रबहादुर राईका लेखनमा उत्तर संरचनावादी र सङ्केतपरक दृष्टिकोण देखिन्छ। उनले मिथक, लीला, अन्तर्पाठात्मकता जस्ता अवधारणाहरूको प्रयोग गरेका छन्। उनका लेखनमा भाषाविज्ञान, संरचनावाद र उत्तर संरचनावादको प्रभाव देखिन्छ।

अभि सुवेदी

अभि सुवेदी भाषाकेन्द्री र सङ्केतपरक समालोचक हुन्। उनका समालोचनामा भाषाविज्ञान, संरचनावाद, रूपवाद, प्रतीकवाद जस्ता सिद्धान्तहरूको प्रभाव देखिन्छ। उनले साहित्यलाई भाषिक संरचना र माध्यमका रूपमा हेरेका छन्।

घनश्याम नेपाल

घनश्याम नेपाल पनि सङ्केतपरक, संरचनावादी र उत्तर संरचनावादी समालोचक हुन्। उनका समालोचनामा अन्तर्पाठात्मकता, इतिवृत्तशास्त्र, सङ्केतविज्ञान र शैलीविज्ञानका सिद्धान्तहरूको प्रयोग देखिन्छ।

सङ्केतपरक समालोचनाको महत्व

1

वस्तु, शब्द, ध्वनि, चित्र जस्ता सङ्केतहरूको अध्ययन

सङ्केतपरक समालोचनाले वस्तु, शब्द, ध्वनि, चित्र, फोटो, साहित्य, कला जस्ता सङ्केतहरूको प्रकृति र तिनमा आवद्ध नियमहरूको अध्ययन गर्दछ।

2

सङ्केतहरूबाट अर्थ उत्पादन

मानिसले आफ्ना सिर्जनशक्ति र व्याख्याद्वारा सङ्केतहरूबाट अर्थ उत्पादन गर्दछ। सङ्केतले शब्द, चित्र, ध्वनि, गन्ध, स्वाद, वस्तु र आकारका रूपमा अर्थलाई इङ्गित गरिरहेका हुन्छन्।

3

अन्तर्पाठात्मक अध्ययन

साहित्यिक पाठभित्र भएका सङ्केतहरूको अध्ययनबाट पाठभित्र भएका अनेकौं अन्तर्पाठहरूको अध्ययन गर्न सकिन्छ।

नेपाली समालोचकहरूको सङ्केतपरक दृष्टिकोण

इन्द्रबहादुर राई

इन्द्रबहादुर राईका लेखनमा उत्तर संरचनावादी र सङ्केतपरक दृष्टिकोण देखिन्छ। उनले मिथक, लीला, अन्तर्पाठात्मकता जस्ता अवधारणाहरूको प्रयोग गरेका छन्।

अभि सुवेदी

अभि सुवेदी भाषाकेन्द्री र सङ्केतपरक समालोचक हुन्। उनका समालोचनामा भाषाविज्ञान, संरचनावाद, रूपवाद, प्रतीकवाद जस्ता सिद्धान्तहरूको प्रभाव देखिन्छ।

घनश्याम नेपाल

घनश्याम नेपाल पनि सङ्केतपरक, संरचनावादी र उत्तर संरचनावादी समालोचक हुन्। उनका समालोचनामा अन्तर्पाठात्मकता, इतिवृत्तशास्त्र, सङ्केतविज्ञान र शैलीविज्ञानका सिद्धान्तहरूको प्रयोग देखिन्छ।

सङ्केतपरक समालोचनाको प्रभाव

भाषाकेन्द्रित

सङ्केतपरक समालोचनाले पाठको भाषिक संरचना र माध्यमको अध्ययन गर्दछ।

संरचनावादी

यो समालोचना पाठको संरचनात्मक विश्लेषणमा केन्द्रित हुन्छ।

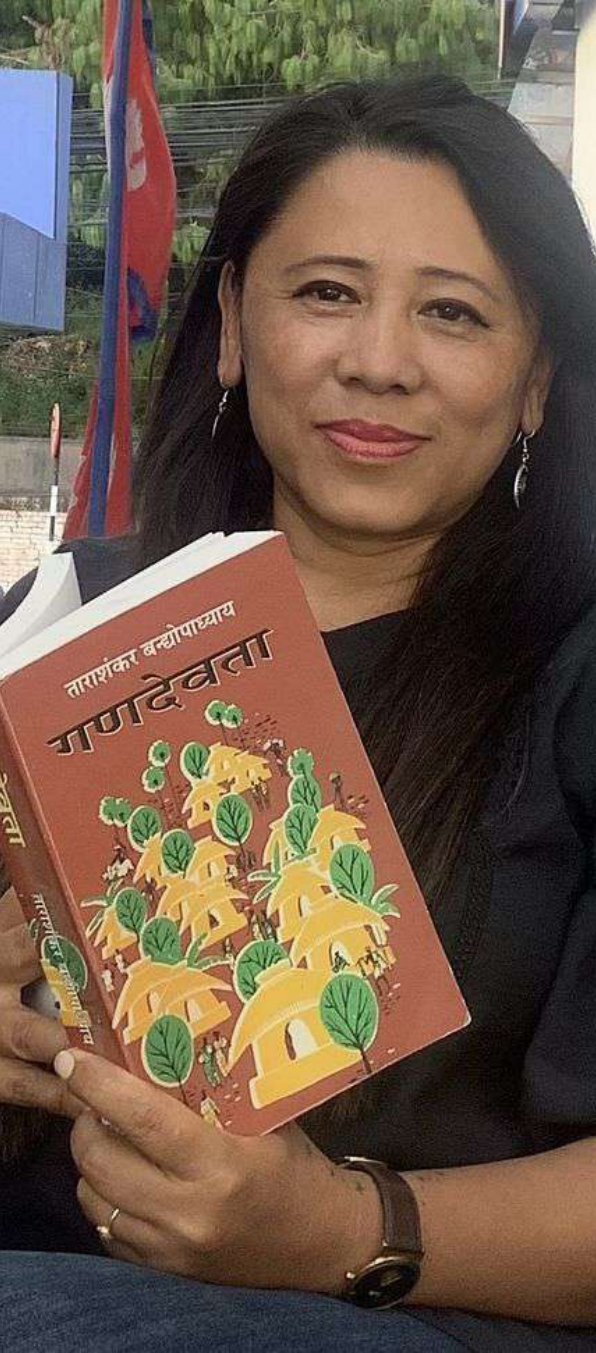
अन्तर्पाठात्मक

यसले पाठभित्रका अन्तर्सम्बन्धहरूको अध्ययन गर्दछ।

उत्तर संरचनावादी

यो समालोचना पाठको बहुलार्थिकता र विनिर्माणमा केन्द्रित हुन्छ।

नेपाली समालोचनामा सङ्केतपरक दृष्टिकोणको योगदान

1

पाठपरक विश्लेषण

सङ्केतपरक समालोचनाले पाठको संरचना, शैली, रूप, अन्तर्पाठ र अधिभाषिक तत्त्वहरूको विश्लेषण गर्दछ।

2

सैद्धान्तिक विकास

यसले नेपाली समालोचनामा संरचनावाद, उत्तर संरचनावाद, अन्तर्पाठात्मकता जस्ता सिद्धान्तहरूको विकास गरेको छ।

3

व्यवहारिक प्रयोग

नेपाली समालोचकहरूले सङ्केतपरक दृष्टिकोणको व्यवहारिक प्रयोग गरेर समालोचना गरेका छन्।

निष्कर्ष

सङ्केतपरक समालोचना	नेपाली समालोचनामा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ।
पाठपरक विश्लेषण	यसले पाठको संरचना, शैली, रूप, अन्तर्पाठ र अधिभाषिक तत्त्वहरूको अध्ययन गर्दछ।
सैद्धान्तिक विकास	यसले नेपाली समालोचनामा संरचनावाद, उत्तर संरचनावाद, अन्तर्पाठात्मकता जस्ता सिद्धान्तहरूको विकास गरेको छ।
व्यवहारिक प्रयोग	नेपाली समालोचकहरूले सङ्केतपरक दृष्टिकोणको व्यवहारिक प्रयोग गरेर समालोचना गरेका छन्।